

preto mohli existovať cirkevné súde, rozhodne neexistovali súde mestské. F. Uličný ich existenciu nepriamo predpokladá (s. 103, 457–458), avšak to, čo v prameňoch vystupuje ako *judex* alebo *comes*, sú samozrejme úradníci štátu, resp. štátnej správy. Predpokladom existencie mestského práva by však musel byť mestský richtár, ktorý by mal možnosť súdiť autonómne na základe vlastného mestského práva. Mestské právo nemôže vzniknúť bez samosprávy.

Podotknime tiež, že sám autor správne poznamenáva, že stavovská spoločnosť zanikla v 19. storočí (s. 526), „keď v dôsledku revolučných sociálnych premien vzniká a rozvíja sa občianska spoločnosť“. Lenže čím konkrétne v 19. storočí zanikajú stavy? Odpoveď je jednoduchá: muselo prísť k rozbitiu, zrušeniu a odvolaniu stavovských privilégií, a to najmä (hoci nielen) v tzv. marcových zákonoch uhorského snemu z roku 1848. Zánik stavovskej spoločnosti v 19. storočí zrušením jednotlivých partikulárnych práv a postupným zavedením rovnosti pred zákonom znamená, že vznik stavovskej spoločnosti musel byť správaný presne opačným mechanizmom: pozitívnym alebo negatívnym právnym vymedzením jednotlivých vrstiev v spoločnosti.

Monografia F. Uličného je osviežujúcou knihou, ktorá sumarizuje doterajšie bádanie, spája dlhoročný výskum autora a prináša zaujímavé interpretácie pre populárne, no náročné arpadovské obdobie slovenských dejín. Netreba predstierať, že sa s mnohými závermi nestotožňujeme, napriek tomu pokladajme vydanie tejto knihy za významnú udalosť slovenskej medievalistiky.

MIROSLAV LYSÝ

Wojciech IWAŃCZAK, *Jan Luksemburski. Dzieje burzliwego żywota i bohaterskiej śmierci króla Czech i hrabiego Luksemburga v 21 odstonach*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2012

381 s., ISBN 978-83-06-03333-5

Monografická studie o Janu Lucemburském je dílem u nás dobře známého polského medievalisty, který se dlouhodobě a soustavně zabývá kulturními dějinami se zvláštním zřetelom na české prostředí. Z jeho rozsáhlejších studií vyšly v českém překladu dvě knihy: *Po stopách rytířských příběhů* (2001) a *Lidé meče a modlitby* (2011).

Inklinace k vyprávěcí fresce, založená na široké znalosti středověkého písemnictví, zavedla W. Iwańczaka zcela přirozeně také k postavě krále Jana Lucemburského, jenž se již ve 14. století stal literární postavou a jehož bohatý a dramatický osud i dnes přitahuje historiky i romanopisce. Iwańczak v knize prokázal, že je rovněž působivým vyprávěčem. Jak již naznačuje podtitul knihy, autora více zajímá život a osud bytostného rytíře své doby než dějiny jeho království a vlády. Janovu osobnost představuje z různých aspektů, naznačených názvy 21 kapitol, do nichž je kniha rozvržena. Větší volnost ve vyprávění autorovi poskytuje samotný žánr díla. Kniha je určena širšímu publiku, a text tudíž nedoprovází poznámkový aparát. Nahrazuje ho pouze soupis použitých editovaných pramenů a literatury. Nezbytný doplněk tvoří rejstřík osobních jmen a geografických názvů.

Přestože si autor jako název knihy zvolil v Čechách obvyklé označení zakladatele nové dynastie – Jan Lucemburský (na rozdíl od západoevropské historiografie, která častěji užívá pojmenování Jan Český nebo Jan Slepý), problematikou „cizince“ na českém trůně se hlouběji nezabývá. Podobně nerozebírá ani u nás v širším povědomí přežívající kritiku Janova chování a vlády, upozorňuje na ni však citacemi či parafrázemi z českých vyprávěcích pramenů. Tradičně se sice opírá především o Zbraslavskou kroniku, v jejímž duchu je např. vylíčen vztah mezi Eliškou Přemyslovou a Eliškou Rejčkou, ale krále Jana většinou hodnotí s nadhledem a jeho postoje líčí s jistou lehkostí a pochopením.

V jednotlivých kapitolách najdeme v podstatě všechny důležité momenty Janova života a vlády, tak jak je známe od Šusty či Spěváčka, obohacené o některé novější pohledy historiků lucemburských, francouzských, německých i českých. Iwańczak zasazuje Janův život a panování do kontextu evropského politického dění a kulturní atmosféry první poloviny 14. století, zprostředkované především literárními památkami. Tento postup autorovi dovolil vložit do knihy i řadu informací osvětlujících některé konkrétní aspekty v souvislosti s hlavní dějovou linkou. Např. charakteristiku poutního místa Rocamadour využil nejen pro připomenutí Janovy návštěvy, ale zároveň i jako úvod k výkladu o křížových výpravách proti Litvě, podobně o úrovni medicíny 14. století hovoří v souvislosti s léčením Janovy oční choroby v Montpellieru. Velkým kladem knihy je znalost a využití středověké literární produkce, a to nejen v úzké vazbě na krále Jana.

Pro českého čtenáře je v neotřelém světle popsána Janova politika vůči Polsku a řádu

německých rytířů a s ní související expanze do Slezska. Připojení slezských a opolských knížectví komentuje užitečným poukázáním na jeho ohlasy v polských kronikách (s. 140–142). Celkově ho hodnotí věcně, bez nánosu jakékoliv polské nostalgie či nacionálního pohledu, jak zaznívá v některých pracích z první poloviny 20. století (Stanisław Nowogrodzki). V samostatné kapitole autor vylíčil v koloritu doby Janovy výpravy na Litvu (1329, 1337, 1345) s využitím některých u nás méně známých literárních děl (např. vyprávění Petera Suchenwirta o výpravě Albrechta III.). Královy pohnutky ke křížovým výpravám vidí v touze po slávě (viz ohlas první výpravy u Guillaume de Machaut) i v politickém lavírování ve vztazích k polskému králi, nedává je však do přímé souvislosti s uznáním práv českého krále ke Slezsku. Z dohod uzavřených na Visehradě v roce 1335 zdůrazňuje především Janovu rezignaci na polský trůn, k níž hledá v českých kronikách nepřímou kritiku panovníkova postupu. Dále poukazuje na navázání polsko-českých kontaktů, společnou výpravu proti Habsburkům (1336), současně však připomíná i Kazimírovo oddalování souhlasu se ztrátou slezských knížectví (1339) a následné ochladnutí vzájemných vztahů ve čtyřicátých letech 14. století. Jinými slovy, podává reálný obraz politické „houpačky“ i dlouho víceméně otevřené otázky uznání české svrchovanosti nad slezskými državami. Na druhé straně líčí např. Janovu italskou signorii v souladu s většinou literatury jako dobrodružství a poukazuje na kritická slova italských městských kronik, jež představuje v poměrně širokém spektru.

W. Iwańczak postupuje obdobně i v ostatních kapitolách, ať již jde o královo působení v Lucembursku, či o představení jeho městské politiky, vztahu k české šlechtě, lenního institutu běžného v Lucembursku a zaváděného v Čechách atd. V knize nechybí ani odkazy na Janovu velkodušnost stejně jako jeho církevní nadace, z nichž nejpodrobněji autor osvětluje založení kartouzy na Smíchově. Královy souhlasy k fundacím královny-vdovy Elišky Rejčky chápe jako projevy štědrosti. V samostatné kapitole nazvané *Niepomny własnego zdrowia* autor sleduje svého hrdinu na válečném poli a při turnajovém klání. Pozornému čtenáři by mezi řádky neměla uniknout skutečnost, že Jan vlastně prošel pouze dvěma skutečnými velkými bitvami – u Mühlendorfu a Kresčaku, v ostatních případech šlo spíše o šarvátky, vojenské vpády či demonstrace síly (obsazení Hlohova, vpád do Kujavska). Obdobně i Janova turnajová vystoupení nebyla bez šrámů. V souvislosti s turnajem v roce 1337 si autor

položil otázku, nakolik Janovo selhání a následnou reakci na zásah francouzského krále mohla ovlivnit jeho postupující oční choroba. Z dalších probíraných témat je třeba připomenout v naší literatuře často traktovaný vztah otce a syna, tj. Jana a Karla. V tomto směru W. Iwańczakem nastíněný obraz v kapitole *Trudną miłość* zcela konvenuje mým představám, že totiž všechny jejich spory vždy záhy pominuly a nikdy nebyly tak ostré, aby přerostly v otevřený konflikt. Jinými slovy, přes všechny nesrovnalosti měl Jan svého syna rád. Další přitažlivé téma, otázku sebevražedných myšlenek slepého krále v rozhodnutí vjet do válečné vřavy kresčackého bojiště, autor řeší velmi elegantně a v intencích konceptu své knihy. Rozhodující pohnutky ponechává Janovi jako tajemství, ale neopomene zdůraznit nepopíratelnou skutečnost, že zemřel jako rytíř.

V jedné z posledních kapitol Iwańczak rozebírá Janův obraz rytíře v literatuře. Právem vyzdvihuje skladbu *Confort d'ami* Guillaume de Machaut, v níž proslulý básník vylíčil Jana jako ideálního panovníka. Zmiňuje i další autory oslavující krále Jana a do protikladu k nim klade kritický pohled českých kronikářů. Novou literaturu o Janovi nerozebírá. Na závěr svého líčení vtipně dodává, že Jan může být spokojen se zájmem, který o něho projevovali a projevují literáti i historici.

Z drobných připomínek lze uvést, že u příkladů z kroniky takřečeného Dalimila by mohlo být upřesněno, jde-li o dodatky ke kronice (např. vyprávění o Plichtovi z Žirotína). Překlad Hradecká královna jako „zwana Zamkowa“ (s. 100) je poněkud nepřesný. Za vysvětlení by možná stál i termín Česká koruna, který se vyskytuje od s. 138 vedle označení České království.

Mozaikovitá koncepce knihy je čtenářsky přívětivá, určité úskalí má pouze ve ztrátě chronologické nitě vývoje Janovy osobnosti. Nebrání však autorovi v živém líčení a charakteristice hrdiny jako velkého rytíře své doby, jehož obraz – jak Iwańczak sám v poslední kapitole vtipně akcentuje – je možná více mýtem stvořeným slavnými literáty než skutečným životním příběhem. Kniha je určena především polským čtenářům, kterým poskytuje nejen přitažlivý portrét rytířského krále, ale i poučený obraz panovníka sousedního království, napsaný znalcem českých i evropských politických a kulturních dějin.

LENKA BOBKOVÁ